

แนวทางการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการสร้างพิพิธภัณฑ์: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาภูเกาสิงห์ Guidelines for Using Local History to Build Museums: Ku Ka Sing Wisdom Heritage Museum Case Study.

ณัฐพล นาพันทอง¹ และทวีศิลป์ สืบวัฒนะ²

Nuttapon Nathuntong¹ and Thaveesilp Sebwattana²

¹นิสิต ปริญญาโท คณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

²อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

²Master Student Faculty of Fine-Applied Arts and Cultural Science Mahasarakham University

²Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University

Corresponding Author Email: nut_308spk@windowlive.com

Received: 5 March 2023

Revised: 14 March 2023

Accepted: 17 March 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนภูเกาสิงห์ และ 2. เพื่อศึกษาการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการสร้างพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาภูเกาสิงห์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือปราชญ์ท้องถิ่น 5 ท่าน ผู้นำชุมชน 3 ท่าน ผู้ปฏิบัติหน้าที่พิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญา 3 ท่าน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสัมภาษณ์และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) พื้นที่ของชุมชนบ้านภูเกาสิงห์มีโบราณสถานสำคัญ 3 แห่งคือ ภูเกาสิงห์ ภูโพนวิง และภูโพนระฆัง ซึ่งเป็นศิลปะในวัฒนธรรมเขมร ภูเกาสิงห์เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนแห่งนี้ ชุมชนบ้านภูเกาสิงห์ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและได้รับผลกระทบที่ดีจากพัฒนาการของทุ่งกุลาร้องไห้ นับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา ชุมชนแห่งนี้มีชื่อเสียงเรื่องการผลิตข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ชุมชนบ้านภูเกาสิงห์ยังเป็นชุมชนที่สามารถนำศักยภาพของพื้นที่และศักยภาพของชุมชนมาสร้างความร่วมมือ ความสามัคคีและกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากสำนึกร่วมของชุมชนในท้องถิ่น และ 2) ในปี 2548 มีการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นเพื่อเป็นฐานการเรียนรู้ในชุมชนแต่พิพิธภัณฑ์กลับกลายเป็นเพียงห้องเก็บของที่ไม่มีผู้สนใจเข้าชม ส่งผลให้พิพิธภัณฑ์เป็นเพียงห้องเก็บของที่ถูกทอดทิ้ง ในปีพ.ศ. 2560 ศาสตราจารย์พิเศษศรีศักร วัลลิโภดม ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์โดยใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มาเป็นรูปแบบในการสร้างพิพิธภัณฑ์ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง ทำให้ชุมชนมีความเชื่อมั่น มีพลัง และเริ่มเห็นคุณค่า อยากสงวนรักษา ให้ความสำคัญ ร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา เมื่อมีการจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนจึงให้ความสนใจ เนื่องจากพิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีเรื่องราวของบรรพบุรุษของตนอยู่ภายในให้ลูกหลานและผู้สนใจได้ศึกษา ทำให้พิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาภูเกาสิงห์สามารถเปิดให้ความรู้แก่ผู้สนใจจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, พิพิธภัณฑ์, ชุมชนภูเกาสิงห์

Abstract

This research consists purposes were 1. to study local history of Ku Ka Sing Community and 2. to study using Local History to Build Museums Ku Ka Sing Wisdom Heritage Museum. Is a qualitative research. There were research instruments that was an interview and observation. The target in the research were five philosophers, three community leaders and three peoples who perform the duties of wisdom heritage museum from specific selection. Then brought the information information collected from the interview form and related documents

to content analysis. The results show that 1) the area of Ban Ku Ka Sing community has 3 important archaeological sites: Ku Ka Sing, Ku Phon Vit and Ku Phon Rakung, which are art in Khmer culture. Ku Ka Sing is an important tourist attraction of this community. The mostly of Ban Ku Ka Sing community are farmers and have been well affected by the development of Tung Kula Rong Hai since the 1967s. This community is famous for producing quality jasmine rice. In addition, Ban Ku Ka Sing community is a community that can bring the potential of the area and the potential of the community to create cooperation, Unity and becoming a tourist attraction born out of the common sense of the local community and 2) In 2005, the museum was established as a learning base in the community, but the museum turned out to be just a storage room with no visitors. As a result, the museum has just an abandoned storage room in 2017. Professor Srisak Wanliphodom gave the idea of developing a museum using local history as a model for creating a museum. By allowing the community to participate in studying their own local history. Causing the community to be confident, energetic and began to appreciate. Want to preserve, focus on conserving traditional culture for future generations to study When the community museum is created, therefore pay attention. Because this museum has the story of their ancestors inside for children and interested people to study. As a result, the Ku Ka Sing Heritage Museum has been able to educate interested parties until now.

Keyword: Local History, Museum, Ku Ka Sing Community

บทนำ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นเรื่องราวในอดีตของความสัมพันธ์ของคนตัวเล็กตัวน้อยกับธรรมชาติ ผู้คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และผู้คนที่ย้ายอยู่ร่วมกัน อาจเป็นกลุ่มเดียวกันหรือหลายกลุ่ม โดยผู้คนดังกล่าวมีสำนึกร่วมกัน ผู้คนเหล่านี้เผชิญกับความเปลี่ยนแปลง ทั้งสาเหตุจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก จึงเกิดการปรับตัวและนำประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2554, น.28)

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับท้องถิ่นที่จะเป็นพลังรักษาตัวตน “ชะลอ” โลกาภิวัตน์ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงควรเป็นการศึกษาตัวตนที่มาของเรื่องราวชุมชนและท้องถิ่น ศึกษาว่าในอดีตท้องถิ่นต่าง ๆ ได้ทำอะไรบ้าง ความสำนึกของผู้คนในท้องถิ่น ความสามารถต่าง ๆ ของชุมชนหมดไปหรือยังคงเหลืออยู่ ถ้ามืดไปแล้วจะสามารถสร้างขึ้นมาใหม่โดยชุมชนท้องถิ่นนั้นอย่างไร และจะสามารถสร้างเครือข่ายกับกลุ่มคนต่าง ๆ ได้อย่างไร (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2554, น.62)

การจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีเป้าหมายในการสงวนรักษาวัตถุทางวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น มีแนวคิดแตกต่างไปจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติหรือพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมศิลปวัตถุอันมีค่าของชาติ ในช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ความนิยมในการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นมากในสังคมไทยทำให้จำนวนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีไม่น้อยกว่า 460 แห่งทั่วประเทศจากการสำรวจของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2553, ออนไลน์)

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบางแห่งมีโบราณสถานหรือเรื่องราวความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สมควรมีพิพิธภัณฑ์เพื่อจัดแสดงหลักฐานความเป็นมาของสถานที่นั้น พิพิธภัณฑ์อาจอยู่ในความดูแลของวัด โรงเรียน หรือการปกครองส่วนท้องถิ่น แล้วนำเอาโบราณวัตถุที่มีค่าทางวัฒนธรรม ทางศาสนสถานหรือของประชาชนท้องถิ่นนั้นมาแสดง อาจเป็นของที่แตกหักแต่มีความหมายก็

เพียงพอ รวมถึงแสดงเรื่องราวของสิ่งของนั้น เป็นการให้ความรู้กับคนภายนอก และเป็นการกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเกิดความรัก ความสนใจ และตระหนักถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตนเอง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2530, น.10-12)

พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้รับความสนใจจากสังคมด้านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ส่งผลให้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจำนวนมาก ทั้งอยู่ในความดูแลของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนทั่วไป ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากการเก็บสะสมสิ่งของตามความชอบ สิ่งของจากการบริจาค สิ่งของเครื่องใช้ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น รวมไปถึงสิ่งของที่กำลังจะสูญหายไปจากชุมชน อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นต้องเผชิญกับปัญหาหลายประการปัญหาหลักคือการบริหารจัดการภายในพิพิธภัณฑ์ ปัญหาเรื่องการประสานงาน เกิดจากความไม่ไว้วางใจหน่วยงานของรัฐกลัวว่าจะใช้อำนาจยึดเอาทรัพย์สินของชุมชนไป ปัญหาด้านการเงิน แม้รัฐจะสนับสนุนให้มีการก่อตั้งแต่ไม่มีงบประมาณในการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พิพิธภัณฑ์หลายแห่งจึงอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม เนื่องจากไม่มีเงินบำรุงรักษา การแก้ไขปัญหาเรื่องการเงินเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เนื่องจากต้องอาศัยปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หรือนักวิชาการต้องเข้าไปช่วยเหลือโดยเริ่มจากการปรับมุมมองชาวบ้านให้หันมาพึ่งตนเองมากขึ้น ให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างแท้จริง (พิเนตร ดาวเรือง และคณะ, 2555, น.76-82) การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะต้องให้ความสำคัญกับชุมชนในการตัดสินใจ การออกแบบการจัดพิพิธภัณฑ์ รวมถึงการจัดแสดงโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ คนที่จะสามารถเล่าเรื่องชุมชนได้ดีที่สุด คือ คนที่อยู่ในชุมชน และคนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ได้ดีที่สุดคือคนในชุมชน (กฤษฎา ตัสมา, 2557, น.131)

ดังนั้น ความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สร้างความเชื่อมั่น สร้างพลัง สร้างสำนึกของคนในท้องถิ่น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นการศึกษาตัวตน ที่มาของเรื่องราวชุมชนและท้องถิ่น ศึกษาว่าในอดีตท้องถิ่นต่าง ๆ ได้ทำอะไรบ้าง ความสำนึกของผู้คนในท้องถิ่น ความสามารถต่าง ๆ ของชุมชน ดังกรณีศึกษาวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่อง “ย้อนอดีตเมืองเสมา” ทำให้ครูและนักเรียนโรงเรียนสูงเนิน ได้รู้พื้นความสำคัญของเมืองสูงเนินซึ่งเป็นเมืองโบราณและชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจ เมื่อมีลงพื้นที่ขอข้อมูลชาวบ้านเริ่มมีความคุ้นเคยให้มีส่วนร่วม และเริ่มเห็นคุณค่าของเมืองโบราณในชุมชนของตนเอง เมื่อเริ่มเห็นคุณค่าก็จะเกิดความหวงแหนอยากสงวนรักษา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถสงวนรักษาวัตถุทางวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นให้คงอยู่ชุมชน ชุมชนกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความน่าสนใจเนื่องจากการมีทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชนมากมายอาทิเช่น โบราณสถาน 3 แห่ง คือ กู่กาสิงห์ กู่โพนวิจ กู่โพนระฆัง ประเพณี มีการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน ต่อมาพ.ศ. 2548 มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้นเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมวัตถุจากคนในชุมชนแต่ยังคงเป็นเพียงห้องเก็บของที่ไม่มีผู้เข้าชม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนกู่กาสิงห์ และศึกษาการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการสร้างพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนกู่กาสิงห์
2. ศึกษาการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการสร้างพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้คนในชุมชนกู่กาสิงห์แบ่งเป็น ประชาชนท้องถิ่นจำนวน 5 ท่าน ผู้นำชุมชน 3 ท่าน ผู้ปฏิบัติหน้าที่พิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 ท่าน ที่มาจากการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และประชาชนทั่วไปจำนวน 6 ท่าน จากการคัดเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์ (Interview) และ 2) แบบสังเกต (Observation) ที่ใช้ในการสำรวจข้อมูลภาคสนามโดยการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เก็บรวบรวมจากเครื่องมือการวิจัยและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย และนำข้อมูลจากภาคสนามที่เก็บรวบรวมได้มาจัดหมวดหมู่และสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ศึกษา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการสร้างพิพิธภัณฑ์: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาภูกาสิงห์ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนภูกาสิงห์

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนภูกาสิงห์เป็นชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่ก่อนตั้งหมู่บ้านใน พ.ศ. 2446 คือ กลุ่มวัฒนธรรมเขมรจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในพื้นที่เป็น โบราณสถานถึง 3 แห่งคือ ภูกาสิงห์ ภูโพนวิจ และภูโพนระฆัง โบราณสถานที่พบทำให้สันนิษฐานได้ว่าพื้นที่แห่งนี้เคยมีผู้คนอยู่อาศัยมาก่อน พื้นที่ชุมชนภูกาสิงห์ถูกปล่อยทิ้งร้างก่อนการตั้งหมู่บ้านซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นช่วงเวลาได้ 3 ยุค ดังนี้

ยุคที่ 1 ยุคการตั้งถิ่นฐาน พ.ศ. 2446-2515 การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนในพื้นที่มีกลุ่มผู้นำชุดแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานมีกลุ่มผู้นำอยู่ 4 คน คือนายสือ นายพระจันทร์ นายเพียรราชและนายสิกขา เดินทางมาตั้งบ้านภูกาสิงห์เมื่อ พ.ศ.2446 สภาพพื้นที่เป็นดงป่าไผ่เป็นที่อาศัยของโจรผู้ร้ายและพื้นที่มีโบราณสถานสำคัญ เห็นว่าบ้านมีห้วย หนองน้ำและลำน้ำเสียว เมื่อเห็นว่ามีพื้นที่อุดมสมบูรณ์จึงเลือกตั้งกระโจมขึ้น ต่อมาอีกกลุ่มที่เห็นว่าพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์จึงอพยพตามมาอีก 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 อพยพจากจตุรพักพิมาน สาเหตุของการอพยพเข้ามาของคนกลุ่มนี้มี 2 ประการ ประการแรกคือเจ้านายจตุรพักพิมานปกครองไม่เป็นธรรม ประการที่สอง พื้นที่ดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์ โดยเลือกพื้นที่บริเวณฝั่งหนองข้างต้งบ้านเรือน กลุ่มที่ 2 อพยพจากเมืองสุวรรณภูมิ อพยพมาในช่วง พ.ศ. 2470 มาจากบ้านหัวช้างและเมืองสุวรรณภูมิ สาเหตุการอพยพเข้ามาเนื่องจากมีญาติพี่น้องเข้ามาอาศัยอยู่ก่อนและชักชวนกันเข้ามาอยู่ด้วย ชาวบ้านกลุ่มนี้เลือกพื้นที่บริเวณหนองอัญญา ใกล้กับโบราณสถานภูกาสิงห์ กลุ่มที่ 3 อพยพมาจากเกษตรวิสัย อพยพเข้ามาในช่วง พ.ศ. 2475 มาจากบ้านทุ่งจานและบ้านดงมัน โดยมีบรรพบุรุษที่เมืองโคราชมีอาชีพปั้นหม้อ เมื่อเดินทางมาถึงแล้วพื้นที่ไม่มีวัดอุทิศในการปั้นหม้อจึงเลือกทำอาชีพอื่นแทน กลุ่มนี้เลือกตั้งบ้านที่บริเวณคุ้มบ้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน (อิติญา เหล่าอัน, 2553, น.31-34)

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนภูกาสิงห์เลือกทำเลที่ตั้งของชุมชนจากพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ การดำรงชีพในช่วงแรกของชุมชนภูกาสิงห์อาศัยการหาอยู่หากินตามธรรมชาติ มีการหาพื้นที่สำหรับปลูกข้าวเพื่อกินเท่านั้น ด้วยสภาพพื้นที่มีแต่ภูมามีน้ำขังมาก ปลูกข้าวไม่ได้ผลดีมากในช่วงนี้ สิ่งที่มีมากในชุมชนคือปลาที่สามารถหามารับประทานได้ทุกฤดู การ หลังจาก พ.ศ. 2500 พื้นที่บริเวณภูกาสิงห์ได้รับการพัฒนา มีการขุดคลอง ทำถนน จนสามารถป้องกันน้ำท่วมพื้นที่นาข้าวได้ มีการพัฒนาพันธุ์ข้าวเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ด้วย การจับจองที่ดินทำโดยการปันคูปลาน้อยซึ่งแรกเริ่มเป็นการปันเพื่อกักเก็บน้ำและจะปล่อยช่องทางน้ำออกทางเดียวเพื่อตักเอาปลา ต่อมาจึงมีการยกเอาคูปลาน้อยเป็นเขตพื้นที่ของที่ดินแต่ละคน

ยุคที่ 2 การพัฒนาพื้นที่เพื่อเข้าสู่ระบบผลิตข้าวหอมมะลิ พ.ศ. 2516-2545 หลังทศวรรษ 2500 ชุมชนภูกาสิงห์ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีการพัฒนาเส้นทางระหว่างชุมชนเพื่อรองรับการเข้ามาของเครื่องจักรขนาดใหญ่ เพื่อการบุกเบิกพื้นที่ครั้งใหญ่ ซึ่งเดช ภูสองชั้นได้นิยามความหมายในช่วงเวลานี้ว่า “ทุ่งกุลารั้ว” เนื่องจากไม่มีใครคิดว่าทุ่งหญ้ารกร้างไม่สามารถทำการ

เพาะปลูกได้เมื่อโดนรถไถเข้าไปรากหญ้าหักกระจุยไม่เหลือ ด้วยการบุกเบิกอย่างไม่หยุดทั้งกลางวันและกลางคืนทำให้พื้นที่โล่งเตียน ทำให้เกิดการซื้อขายที่นาขึ้น ด้วยการจับจองพื้นที่โดยใช้คูปลาน้อยทำให้ชาวบ้านบางคนมีพื้นที่ถึงพันไร่ พ.ศ. 2518 รัฐจึงเข้ามาจัดสรรพื้นที่ให้ครอบครัวได้ไม่เกินครอบครัวละ 50 ไร่ และครอบครัวที่แยกออกมาอีก 28 ไร่ การเข้ามาจัดการของรัฐครั้งนี้ทำให้ชาวบ้านหวงเหนที่ดินของตนจนเกิดการแต่งงานในวงศ์ตระกูลเดียวกันเพื่อเป็นการรักษาที่นาของตนไว้ให้ได้มากที่สุด

นอกจากรัฐจะมีการพัฒนาพื้นที่แล้วยังมีการพัฒนาพันธุ์ข้าวเพื่อให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ของทุ่งกุลาร้องไห้ จนได้พันธุ์ข้าว “ข้าวเจ้าหอมมะลิ” ซึ่งมีการทดลองโดยการรวบรวมพันธุ์ข้าวจากอำเภอบางคล้าจำนวน 199 รวม ส่งปลูกทดลองเปรียบเทียบกัน ในทุกภูมิภาค จนสามารถรับรองพันธุ์ข้าวได้เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2502 โดยให้ชื่อว่า “ข้าวดอกมะลิ 105” พ.ศ.2515ช่ วงแรก การปลูกข้าวหอมมะลิยังไม่นิยมมากนักในพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์เทคโนโลยีทางการเกษตรยังล้าสมัยประกอบกับส่วนมากประสบปัญหาข้าวเหนียวเป็นหลัก และมาได้รับความนิยมมากขึ้นในพ.ศ. 2522 ชาวบ้านสนใจจึงหันมาปลูกข้าวหอมมะลิมากขึ้น ชาวบ้านกู่กาสิงห์มีพื้นที่การนาที่เยอะจึงมีผลกำไรจากการขายข้าวและต่อมามีการซื้อรถไถเพื่อรับจ้างไถนาในชุมชนและภายนอกชุมชน ทำให้เกือบทุนครวเรือนมีรถไถเพื่อใช้ในการไถนา พ.ศ. 2533 ชุมชนกู่กาสิงห์มีรถไถมากถึง 678 คัน สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนถึง 100 ล้านบาทต่อปี สามารถตั้งชมรมรถไถและร่วมกันบริจาคเงินเพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์อยู่เสมอ ตลอดจนมีการสร้างเครือข่ายเชิงพาณิชย์ที่มีนายหน้าหางานจากภายนอกชุมชนเพื่อหางานให้กับรถไถที่ออกไปรับจ้างภายนอกชุมชนอีกด้วย (บัวลอง แพงวงษ์, 2565, สัมภาษณ์)

ชุมชนกู่กาสิงห์ถูกพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วแต่ด้วยความสามัคคีของคนในชุมชนที่เหนียวแน่น ไม่ลืมรากเหง้าความเป็นชุมชนกู่กาสิงห์มีการทำผ้าป่าเพื่อสมทบจัดสร้างอนุสาวรีย์บรรพชนคนกู่กาสิงห์ขึ้นเพื่อระลึกถึงคุณงามความดีของผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน การตั้งหมู่บ้านของชาวอีสานต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือมีผีเชื่อ เป็นผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปซึ่งชาวชุมชนนับถือว่าเป็นผู้คอยช่วยเหลือเป็นที่พึ่งพิงของลูกหลานอยู่เสมอ ปู่บ้านหลักบ้าน ชุมชนมีความเชื่อว่าเป็นสถิตของผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ผีดอนปู่ตา เป็นความเชื่อของกลุ่มคนลาวในอีสานที่เชื่อว่าผีปู่ตาคือผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จึงเชิญมาคุ้มครองหมู่บ้านโดยสร้างศาลตั้งอยู่ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน นอกจากนั้นชุมชนกู่กาสิงห์ยังมีผีที่คอยดูแลแต่ละสถานที่ เช่น เจ้าพ่อเสือหาญ ผีเจ้าทุ่ง ผีถนนคูขาด ผีหัวแสง เป็นต้น ในช่วงที่สองนี้เป็นการพัฒนาอย่างไม่หยุดของชุมชนกู่กาสิงห์ทำให้หมู่บ้านเติบโตได้อย่างรวดเร็ว แต่สิ่งที่ยังยึดเหนี่ยวจิตใจของของคนในชุมชนไม่เปลี่ยนแปลงเลยคือความเชื่อและการนับถือผีในเขตทุ่งกุลาร้องไห้

ยุคที่ 3 การสร้างตัวตนเพื่อการท่องเที่ยวพ.ศ.2546-2565 ชุมชนกู่กาสิงห์ได้รับการพัฒนาพื้นที่ปลูกข้าวของคนในชุมชนจนสามารถเป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่ใหญ่ที่สุดในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ได้ พ.ศ. 2533 มีการบูรณะกู่กาสิงห์ และ พ.ศ. 2546 มีการบูรณะกุโพนวิงและกุโพนระฆัง มีการเสด็จเยี่ยมของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ทำให้ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศผ่านรายการทีวี ในพ.ศ. 2545 มีการกำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกู่กาสิงห์เนื่องจากรัฐเลือกพื้นที่กู่กาสิงห์มีสาเหตุประการแรกคือพื้นที่ชุมชนมีโบราณสถาน 3 แห่งที่เป็นที่ดึงดูดคนจากภายนอกชุมชนให้เข้ามาชมโบราณสถาน ประการที่สองชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่ของทุ่งกุลาร้องไห้เป็นพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิที่สำคัญ ประการที่สามมีการรวมกลุ่มของชุมชนทำกิจกรรมที่เป็นที่น่าสนใจเช่น กลุ่มแม่บ้านทอผ้าไหม กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าว ประการที่สี่โรงเรียนกู่กาสิงห์มีกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยเพื่อปลูกฝังการอนุรักษ์โบราณสถาน

การเมืองค้ประกอบด้านการท่องเที่ยวที่ครอบงำทำให้รัฐเลือกที่จะเอาพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นพื้นที่จัดการท่องเที่ยวตามนโยบายของรัฐ มีการเดินทางไปศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอื่นเพื่อนำมาทดลองในพื้นที่ของตนเอง พ.ศ. 2545 จังหวัดมีกำหนดจัดงาน “กินข้าวทุ่งฯนุ่งผ้าไหม” เพื่อเปิดตัวการท่องเที่ยวทุ่งกุลาร้องไห้โดยมีนายสรอรรถ กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธานในพิธี ซึ่งภาพการจัดงานยิ่งใหญ่ชุมชนภาคภูมิใจเนื่องจากมีป้ายการจัดงานติดเพื่อบอกทางสู่กู่กาสิงห์ให้คนรู้จัก แต่ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดงานครั้งนี้เลยเนื่องจากส่วนราชการเป็นผู้ดำเนินการจัด

งานทั้งหมด ดนตรีการแสดงมีแต่คนนอกเป็นผู้ดำเนินการทั้งสิ้น และจะมีการจัดงานอีกครั้งใน พ.ศ. 2546 มีการเตรียมงานในพื้นที่ของชุมชนกุ้งกาสิงห์โดยชุมชนตื่นตัวช่วยกันพัฒนาพื้นที่ชุมชน เตรียมพื้นที่จัดงาน ทำเวทีเพื่อรองรับการแสดง เมื่อถึงเวลาก่อนจัดงาน 10 วันจังหวัดได้ประกาศเปลี่ยนพื้นที่จัดงานไปจัดที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ (บึงพลาญชัย) ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้อย่างมาก ส่งผลให้มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยนำเอาทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญคือ โบราณสถานทั้งสามแห่ง และมีการนำเอาประเพณีที่สำคัญของชุมชนมาดำเนินกิจกรรมเพื่อให้ชาวชุมชนหันมาร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของตนเอง

ประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ เริ่มมีบทบาทจริงจังนับตั้งแต่พ.ศ.2550 นายอำคา แสงงามได้ร่วมกับชุมชนกุ้งกาสิงห์หรือพื้นที่ประเพณีสงกรานต์ที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต ในปีพ.ศ. 2541 เทศบาลกุ้งกาสิงห์ได้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดพิธีกรรมโดยงานสงกรานต์และงานสงกรานต์เข้าด้วยกันทำให้งานสงกรานต์แบบโบราณนั้นหายไปในปีพ.ศ. 2542 อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2550 นายอำคา และชุมชนได้ร่วมกันแยกงานสงกรานต์ออกมาจัดในวันเพ็ญเดือนห้าตามประเพณีโบราณ ปรากฏว่ามีผู้เข้าร่วมงานสงกรานต์จำนวนมาก รวมทั้งชุมชนเกิดความสามัคคีเป็นอย่างดี ซึ่งการจัดงานสงกรานต์ไม่ได้ใช้งบประมาณจากทางราชการ นอกจากประเพณีสงกรานต์ชุมชนได้รื้อฟื้นประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งจัดขึ้นในวันเสาร์แรกของเดือนพฤษภาคมของทุกปี โดยในงานไม่เพียงแต่คนในชุมชนกุ้งกาสิงห์เท่านั้นปรากฏว่ามีคนจากหมู่บ้านอื่น นักท่องเที่ยวจากภายนอกเข้ามาชมงานด้วย นอกจากการรื้อฟื้นประเพณีเก่ามาจัดใหม่ชุมชนยังมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้นจากเดิมเพื่อความหลากหลายได้มีการจัดทำพิพิธภัณฑ์ประจำหมู่บ้านขึ้น จัดให้มีที่พักแบบโฮมสเตย์และจะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นอีกในอนาคต (วชิราภรณ์ วรรณโชติ, 2559, น.9)

2. การใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการสร้างพิพิธภัณฑ์

ผลการวิจัยพบว่า พิพิธภัณฑ์เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ชุมชนกุ้งกาสิงห์เลือกทำเพื่อประกอบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนกุ้งกาสิงห์ แนวทางการจัดทำเกิดขึ้นจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนกุ้งกาสิงห์ของนายอำคา แสงงาม ครุฑนักวิชาการ โดยลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ของท้องถิ่นอำเภอเกษตรวิสัยในรูปแบบของบทความ ทำให้เรื่องราวถูกเผยแพร่ออกไปสู่ชุมชนทำให้ชุมชนได้ทราบเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชนกุ้งกาสิงห์ โดยช่วงท้ายบทความกล่าวว่า “การที่พวกเราอยู่ดีมีสุขจนถึงทุกวันนี้ เป็นเพราะบรรพบุรุษท่าน” จากบทความดังกล่าวเป็นที่มาของจุดเริ่มต้นในการก่อสร้างอนุสาวรีย์บรรพชนคนกุ้งกาสิงห์ด้วย (อำคา แสงงาม, 2558, น.169-173) ในปีพ.ศ. 2548 ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลกุ้งกาสิงห์มีการเสนอต่อกำนันสงบ ใจสาหัส เรื่องต้องการที่จะสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม อนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวตำบลกุ้งกาสิงห์ กำนันได้มอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านในตำบลกุ้งกาสิงห์ประกาศให้ชาวบ้านนำสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันที่กำลังจะสูญหาย เช่น ภาชนะดินเผา เครื่องมือการเกษตร เครื่องครัว เครื่องจักรสาน ฯลฯ แล้วนำมารวมกันที่ศาลาการเปรียญวัดสว่างอารมณ์ภู หลังจากนั้นช่วยกันจัดแสดงตกแต่งสถานที่ให้สวยงาม มีการเปิดพิพิธภัณฑ์โดยปลัดอาวุโสเป็นประธาน (อำคา แสงงาม, 2558, น.44)

รูปภาพที่ 1 การจัดวางวัตถุภายในพิพิธภัณฑ์ยังไม่ได้มีการจัดระบบ (ที่มา: อำคา แสงงาม, 2565)

จากการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ในช่วงเริ่มต้นนั้นเป็นเพียงการนำสิ่งของที่ได้รับจากชาวบ้านภายในชุมชนกุ่าสิงห์ นำมาวางเรียงแยกประเภทของวัตถุแต่ละประเภท ทำให้พิพิธภัณฑ์เต็มไปด้วยสิ่งของทุกชิ้นที่ได้รับการบริจาคมาก ทำให้สิ่งของที่ได้รับมาวางกระจัดกระจายเต็มพื้นที่ศาลาการเปรียญ และยังไม่มียุทธศาสตร์ที่เป็นสื่อให้ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ได้ทราบถึงเรื่องราวภายในพิพิธภัณฑ์ ทำให้พิพิธภัณฑ์ขาดผู้เข้าชม ทำให้ถูกปล่อยทิ้งไว้ วัตถุบางชิ้นไม่ได้รับการดูแลและชำรุดผุพังไปตามเวลา

ในปีพ.ศ. 2549 หลังจากทีนักวิจัยท้องถิ่นและผู้นำชุมชนในพื้นที่บริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ ได้ร่วมกันทำโครงการวิจัยชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ตามประเด็นของแต่ละชุมชน ซึ่งชุมชนกุ่าสิงห์เลือกศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนบ้านกุ่าสิงห์” หลังจากวิจัยเสร็จสิ้นมีการนำเสนอเพื่อนำองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาพัฒนาสังคมให้เป็นรูปธรรม 2 ประการคือ ประการแรกคือการสร้างหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ประการที่สองคือการสร้างพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญากุ่าสิงห์ จึงได้มีการเข้าร่วมเพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในเครือข่ายทุ่งกุลาร้องไห้ด้วย

จากโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์พิเศษศรีศักร วัลลิโภดม จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนกุ่าสิงห์สามารถเขียนประวัติศาสตร์ของตนเองขึ้นมา และมีการวางแผนและสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้กับชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อย่อยอดพัฒนาความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีอยู่ไปสู่การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดสำนึกรักพื้นที่ของตนเองขึ้นมา จากการกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว การสร้างสำนึกรักชุมชนทำให้กุ่าสิงห์เริ่มรู้พื้นที่ประเพณีต่าง ๆ ขึ้น และทำให้เป็นประเพณีประจักษ์เพื่อการท่องเที่ยวขึ้น (อำคา แสงงาม, 2565, สัมภาษณ์)

รูปภาพที่ 2 การจัดรูปแบบทางเดินและการเพิ่มเติมนิทรรศการเพื่อให้ความรู้ (ที่มา: ณัฐพล นาทันตอง, 2565)

ต่อมา พ.ศ. 2562 เริ่มมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ โดยได้รับความร่วมมือจากศาสตราจารย์พิเศษศรีศักร วัลลิโภดม และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มาช่วยในการจัดระบบพิพิธภัณฑ์ให้สามารถเข้าชมได้อย่างเป็นระบบโดย การจัดระบบวัตถุ การจัดทางเดินเข้าชมภายในพิพิธภัณฑ์ จัดรูปแบบการชมพิพิธภัณฑ์ให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การจัดระบบก็ยังทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากชาวเมืองของชุมชนต่อมาได้รับแนวคิดจากรองศาสตราจารย์ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ เรื่องสายตระกูลและคนเก่งในชุมชน เพื่อให้พิพิธภัณฑ์มีเรื่องราวของคนในชุมชน เรื่องราวของคนตัวเล็กตัวน้อยในชุมชน รวมถึงแสดงความสามารถของคนตัวเล็กตัวน้อยเช่น “นายบัวลอง แพงวงษ์เป็นบุคคลที่หาปลาหลุดเก่งที่สุดในชุมชนกุ่าสิงห์สามารถใช้งูขุดปลาหลุดที่คนปกติใช้งูง่องแต่นายบัวลองใช้ถึงงูจึงสามารถหาปลาหลุดได้มากที่สุดกว่าคนอื่น ๆ ภายในชุมชน” จะทำให้คนในชุมชนเข้ามาศึกษาเรื่องราวของตนเองและเกิดความภาคภูมิใจว่าในถิ่นนี้มีเรื่องราวของตน และจะได้จัดแสดงให้คนรุ่นต่าง ๆ เห็นว่าในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีเรื่องราวและศักยภาพของพ่อแม่ บรรพบุรุษของชุมชนแห่งนี้ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้จะคนในชุมชนแวะเวียนเข้ามาชมพิพิธภัณฑ์อยู่ตลอด หลังจากมีการดำเนินการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อทำให้คนเริ่มสนใจพิพิธภัณฑ์มากขึ้น

ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นชุมชนหนึ่งที่สามารถนำเอาทุนทางวัฒนธรรมของตนเองที่อยู่ในชุมชน เช่น โบราณสถาน วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนมาใช้ในการสร้างความสามัคคี สร้างพลังให้กับคนในชุมชนเพื่อปกป้องพัฒนา ชุมชนของตนเอง และยังสามารถทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนโดยการนำเอาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาใช้ในการทำพิพิธภัณฑ์ ทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นที่น่าสนใจของผู้ชม แม้จะไม่ได้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่สมบูรณ์แบบที่สุดแต่ก็สามารถทำให้คนในชุมชนให้ความสนใจและ เวียนเข้ามาดูแล้วไม่ใหพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ประสบกับปัญหาพิพิธภัณฑ์ร้าง ดังเช่นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบางแห่งที่เป็นของชุมชน

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการสร้างพิพิธภัณฑ์: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น กู่กาสิงห์ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนกู่กาสิงห์ พบว่า พื้นที่บริเวณชุมชนกู่กาสิงห์มีการตั้งชุมชนมาก่อนหน้าพบได้จากโบราณสถานในพื้นที่ 3 แห่งคือ กู่กาสิงห์ กู่โพนวิจ กู่โพนระฆัง เป็นรูปแบบศิลปะในวัฒนธรรมเขมร พื้นที่ชุมชนถูกปล่อยทิ้งร้างกระทั่งพ.ศ. 2446 มีการตั้งหมู่บ้านสามารถแบ่งยุคสมัยเป็นสามยุค ยุคแรก ยุคการตั้งถิ่นฐาน พ.ศ. 2446-2515 มีกลุ่มคนอพยพเข้ามา 3 กลุ่มคือกลุ่มที่เดินทางมาจากจตุรพักตรพิมาน จากเมืองสุวรรณภูมิ และจากเมืองเกษตรวิสัย สาเหตุของการเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานเนื่องจากพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์สามารถหาอยู่หากินตามแหล่งธรรมชาติได้ ยุคที่สอง การพัฒนาพื้นที่เข้าสู่ระบบผลิตข้าวหอมมะลิ พ.ศ. 2516-2545 เป็นช่วงเวลาที่ได้รับการพัฒนาจากภาครัฐด้านสาธารณูปโภค เป็นการบุกเบิกพื้นที่การเกษตรครั้งใหญ่ เนื่องจากพื้นที่เดิมไม่สามารถทำการเกษตรได้จำนวนมาก จากการพัฒนาของรัฐบาลไปสู่คำกล่าวว่า “ทุ่งกุลาร้องไห้” ส่งผลให้พื้นที่ในชุมชนสามารถทำการเกษตรมากขึ้น นอกจากนั้นรัฐยังพัฒนาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่ได้พันธุ์ข้าวชื่อ “ข้าวดอกมะลิ 105” พัฒนาไปสู่ข้าวหอมมะลิ สามารถสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนกู่กาสิงห์และพื้นที่อื่นในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ยุคที่สาม การสร้างตัวตนเพื่อการท่องเที่ยวพ.ศ. 2546-2565 การการพัฒนาของภาครัฐทำให้ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่ใหญ่ที่สุดในทุ่งกุลาร้องไห้ พ.ศ. 2545 มีการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ดเลือกพื้นที่กู่กาสิงห์จัดงาน “กินข้าวทุ่งนางั่วผ้าไหม” การจัดงานครั้งนี้จึงนำไปสู่การสร้างตัวตนด้านการท่องเที่ยวของชุมชนโดยมีการยกเอาทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเช่น โบราณสถาน ประเพณี ปรากฏชุมชน มาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวด้วย

2. เพื่อศึกษาการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการสร้างพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่น กู่กาสิงห์ พบว่า ปี 2548 มีการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นเพื่อเป็นฐานการเรียนรู้ในชุมชนแต่พิพิธภัณฑ์กลับกลายเป็นเพียงห้องเก็บของที่ไม่มีผู้สนใจเข้าชม ส่งผลให้พิพิธภัณฑ์เป็นเพียงห้องเก็บของที่ถูกทอดทิ้ง กระทั่งปี 2560 ศาสตราจารย์พิเศษศรีศักร วัลลิโภดม ให้แนวคิดในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์โดยใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มาเป็นรูปแบบในการสร้างพิพิธภัณฑ์และรองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะให้แนวทางการนำเอาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาใช้เพื่อให้คนตัวเล็กตัวน้อยมีพื้นที่ของตัวเองในพิพิธภัณฑ์ โดยการนำเอาสายตระกูลของคนในชุมชนมาจัดแสดง การยกเอาคนเก่งด้านต่าง ๆ ในชุมชนมานำเสนอในพิพิธภัณฑ์ ตัวอย่างเช่น “นายบัวลอง แพงวงศ์เป็นบุคคลที่หาปลาสดเก่งที่สุดในชุมชนกู่กาสิงห์สามารถใช้อุ้งมือปลาสดที่คนปกติใช้สองงอแต่ นายบัวลองใช้ถึงสี่งอจึงสามารถหาปลาสดได้มากที่สุดกว่าคนอื่น ๆ ภายในชุมชน” ถึงแม้คนภายนอกจะยังไม่มาเข้าชม แต่คนในชุมชนก็จะแวะเวียนมาดูเรื่องราวของตนเองอยู่เสมอ ทำให้พิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นกู่กาสิงห์สามารถเปิดให้ความรู้แก่ผู้สนใจจนถึงปัจจุบัน

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องแนวทางการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการสร้างพิพิธภัณฑ์: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

ประเด็นด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนผู้กาสิงห์นั้นสอดคล้องกับทวิศิลป์ สืบวัฒนะ (2554, น.28) ที่เสนอว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นเรื่องราวในอดีตของความสัมพันธ์ของชุมชนกับธรรมชาติ ผู้คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติและผู้คนที่ย้ายอยู่ร่วมกัน อาจเป็นกลุ่มเดียวกันหรือหลายกลุ่ม โดยผู้คนดังกล่าวมีสำนึกร่วมกัน ผู้คนเหล่านี้เผชิญกับความเปลี่ยนแปลง ทั้งสาเหตุจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก จึงเกิดการปรับตัวและนำประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และทวิศิลป์ สืบวัฒนะ (2554, น.62) สรุปว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับท้องถิ่นที่จะเป็นพลังรักษาตัวตน ความเป็นท้องถิ่นท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงควรเป็นการศึกษาตัวตนที่มาของเรื่องราวชุมชนและท้องถิ่น ศึกษาว่าในอดีตท้องถิ่นต่าง ๆ ได้ทำอะไรบ้าง ความสำนึกของผู้คนในท้องถิ่น ความสามารถต่าง ๆ ของชุมชนหมดไปหรือยังคงเหลืออยู่ ถ้าหมดไปแล้วจะสามารถสร้างขึ้นใหม่โดยชุมชนท้องถิ่นนั้นอย่างไร และจะสามารถสร้างเครือข่ายกับกลุ่มคนต่าง ๆ ได้อย่างไร

ในส่วนประเด็นของการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการจัดทำพิพิธภัณฑ์สอดคล้องกับกฤษฎา ตัสมมา (2557, น.131) ว่าการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะต้องให้ความสำคัญกับชุมชนในการตัดสินใจ การออกแบบการจัดพิพิธภัณฑ์ รวมถึงการจัดแสดงโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ คนที่จะสามารถเล่าเรื่องชุมชนได้ดีที่สุดคือคนที่อยู่ในชุมชน และคนที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ได้ดีที่สุดคือคนในชุมชน และปรีดา พูนสิน (2555, น.64-65) พบว่า การจะสามารถผลักดันพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามาสนับสนุน เพราะการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นสัญลักษณ์ร่วมกันของคนในชุมชน การดำเนินกิจกรรมที่ได้รับความร่วมมือ จะช่วยลดความขัดแย้งและปัญหาที่อาจเกิดขึ้น นอกจากนี้ การใช้พื้นที่ของชุมชนยังมีโอกาสได้รับการสนับสนุนชัดเจนมากขึ้นด้วย

กล่าวโดยสรุปงานวิจัยชิ้นนี้ค้นพบว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถสร้างพลัง สร้างสำนึกร่วมและความห่วงใยในชุมชนของตนเอง สืบเนื่องจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทำให้ทราบความเป็นมาของบรรพบุรุษว่าการสร้างบ้านแปงเมืองมาแต่อดีตนั้นทำมาเพื่อให้ลูกหลานได้อยู่อาศัยสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนการสร้างพิพิธภัณฑ์โดยการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้น จัดขึ้นโดยชุมชนมีส่วนร่วม มีเรื่องราวของบรรพบุรุษของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเองอยากเข้ามาศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของตนเอง สร้างความภาคภูมิใจแก่วงศ์ตระกูล

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะการนำไปใช้

- 1.1 ควรนำแนวคิดการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปแก้ไขปัญหาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ปิดตัวลง
- 1.2 หน่วยงานราชการควรสนับสนุนการทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเนื่องจากเป็นฐานข้อมูลที่สามารถต่อเติมได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการวิจัยการจัดรูปแบบพิพิธภัณฑ์ให้มีความทันสมัยโดยฝ่ายสถาปัตยกรรม วิศวกรรม เทคโนโลยี เพื่อมีส่วนช่วยในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการสร้างพิพิธภัณฑ์: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาทางศิลปวัฒนธรรมผู้สำเร็จด้วยดี เนื่องจากความช่วยเหลือจาก รองศาสตราจารย์ ดร.ทวิศิลป์ สืบวัฒนะ อาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้กรุณาใช้เวลาอันมีค่ามาเป็น

ปรึกษา ให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น อีกทั้งยังตรวจแก้งานวิจัยฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ กราบขอบพระคุณ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือมาโดยตลอด ขอขอบคุณข้อมูลทุกประเภททุกแหล่งที่มา บุคคลที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้ประโยชน์ในงานวิจัยฉบับนี้ กราบขอบพระคุณ ครอบครัวของผู้วิจัย ที่ให้การสนับสนุนทุกด้านอย่างดีเสมอมา อีกทั้งขอบคุณเพื่อน ๆ ทุกคนที่มีความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้งานวิจัยฉบับนี้ สมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา ตัสมมา. (2557). *การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดศรีสุพรรณ อ.แม่ใจ จ.พะเยา*. (วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.). สาขาการจัดการจัดการ ทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2545). *แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บริษัท เค็ดไทย จำกัด
- เทศบาลตำบลกุ่าสิงห์. (2565). *แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) ฉบับทบทวนประจำปี 2565*. เทศบาลตำบลกุ่าสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด
- ธิดา เหล่าอัน. (2553). *ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ “สังคมชาวนา” อีสานตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2550: ศึกษากรณีหมู่บ้าน กุ่าสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด*. (ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม.). สาขาประวัติศาสตร์ เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ปรีดา พูนสิน. (2555). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส. *วิจัยและพัฒนา*, 4(1), 60-66.
- พินทร ดาวเรือง, นครินทร์ ทาโยธี และปรีสนพงษ์ ภูเกิดพิมพ์. (2555). วิเคราะห์สถานภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 31(2)
- วชิราภรณ์ วรรณโชติ, กนกพร รัตนธีระกุล, สายไหม ไชยสินทร์ และพรศิริ ชีวาพัฒนานวงศ์. (2559). การจัดพิธีสงฆ์โดย ชุมชนกุ่าสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารการวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 8(1), 6-21.
- วัชรินทร์ แสงรุ่งเมือง. (2551). *ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิมาตรฐานเพื่อการส่งออกของเกษตรกรใน เขตทุ่งกุลาร้องไห้*. (ปริญญานิพนธ์ ปรัช.ด.) สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- วาโย ตึกประโคน. (2553). *การดำเนินงานภายในชุมชนและการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น)
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2530). พิพิธภัณฑ์กับการศึกษานอกระบบ. *วารสารเมืองโบราณ*, 13(3)
- อำคา แสงงาม. (2558). *กุ่าสิงห์การท่องเที่ยวบนฐานวิถีชุมชน*. กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์

บุคลากร

- บัวลอง แพงวงศ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์). ณัฐพล นาทันตอง (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2565
- อำคา แสงงาม (ผู้ให้สัมภาษณ์). ณัฐพล นาทันตอง (ผู้สัมภาษณ์). สถานที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2565